

Dora Pejačević privatna učenica Václava Humla

Branko Krmpotić, Našice

U memoarskim reminiscencijama *Glazbeni život Zagreba na početku našega stoljeća* navodi Viktor Boić¹ za Václava Humla² da njegovim dolaskom u Zagreb 1903. godine počinje pravo i značajno razdoblje violiničke škole u Zagrebu, a pogotovo kad je postavljen 1912. godine za nastavnika Majstorske škole za violinu u Glazbenoj školi Hrvatskoga glazbenoga zavoda. Od poznatijih je naših umjetnika-violonista Zlatko Baloković³ 1911. godine sa 16 godina života položio kod Humla umjetnički ispit. Osim Balokovića i ostalih poznatih i priznatih Humlovih učenika⁴ začudo je Boić zaboravio spomenuti prvu hrvatsku vrsnu violinistkinju i proslavljenu skladateljicu Doru Pejačević kao Humlovu privatnu učenicu u vremenu od 1903. do 1905. godine.⁵ Njoj učenje violine nije bila glavna glazbena preokupacija, jer je osim violine učila glasovir i kompoziciju. Budući da je bila kao umjetnica prva naša uspješna skladateljica u hrvatskom glazbenom stvaralaštvu na početku našega stoljeća, smatramo da je i nju Boić trebao navesti, kako bi mu navedena studija bila tim podatkom obogaćena i potpunija.

Dora Pejačević (1885.—1923.)⁶ dobila je prvu glazbenu poduku u roditeljskom domu i u djetinjstvu je dobro svirala glasovir i violinu. Od majke Lile, barunice Vay de Vaya,⁷ pridvorne gospođe blagopokojne carice i kraljice Jelisave, naslijedila je Dora osobitu naklonost prema muzici i glazbeni talent, a osim toga bila je i poliglota.⁸ Njezina je majka Lila bila vrsna pijanistkinja i skladateljica omanjih orkestralnih komada i forma plesnoga karaktera. Kako je grofica Lila u svome dvorcu u Našicama⁹ njegovala i salonskim muziciranjem širila najplemenitiju glazbu, to je Dora još kao dijete manifestirala svoju naklonost prema glazbi, i već je tada svirala klavir i violinu.

Prvu je glazbenu teoretsku i praktičku pobudu Dora dobila u roditeljskom domu, jer je svakog ljeta običavao neko vrijeme proboraviti u njihovu dvorcu u Našicama peštanski orguljaš Aleksandar Nosedo. Po svršenoj se četrnaestoj godini Dora počela ozbiljnije baviti glazbom i od 1903. do 1905. godine, za banovanja svog oca Teodora Pejačevića (1903.—1907.),¹⁰ nalazi se Dora u Zagrebu u školi Hrvatskoga glazbenoga zavoda, gdje uči kod prof. Cirila Junčka glazbenu teoriju, kod prof. Dragutina Kaisera instrumentaciju, a kod prof. Václava Humla violinu. Istovremeno se ozbiljno bavi komponiranjem manjih klavirskih opusa,^{10a} kao što su: *Canzonetta*, op. 8; *Život cvijeća* (Blumenleben), op. 19; *Šest stavaka za klavir i Maštanja*. Već je u šesnaestoj godini uglazbila i *Marche funébre* (Zalosnu koračnicu) što je odsvirana na svečanom Requiemu, uz pratnju orgulja u našičkoj franjevačkoj crkvi 5. svibnja 1923., u prisutnosti oko 4.000 ljudi. Pjevnu je dionicu otpjevalo mjesno pjevačko društvo »Lisinski«. Naime, Dora je preminula 5. ožujka 1923. u Münchenu od sepse, neposredno poslije poroda sina Tea Lumbe, koji danas živi u Beču bez znanja hrvatskog jezika, a posmrtni su joj ostaci vlakom prevezeni 4. svibnja u Našice i prenošili na katafalku u našičkoj franjevačkoj crkvi. Drugoga dana, 5. svibnja, poslije izvedenoga svečanog Requiem pokopani su u zemlju, nedaleko od lijepe novogotičke obiteljske kapela-grobnice¹¹ roditelja i njihovih predača, pa se tako ispunila posljednja pokojničina želja, prema izvatku iz osobnog pisma: »ne pristajem uz pripadnike svoje klase«, iako je rođena u grofovskoj obitelji Teodora Pejačevića. Na prednjoj strani skromnoga nadgrobnoga spomenika nalazi se uklesan oveci križ, ispod njega je red glazbenih nota i napis DORA.

Kad je Dora dovršila muzički studij u Zagrebu, otišla je u Dresden, gdje je boravila od 1909. do 1912. godine na daljnjem studijskom usavršavanju. Tu je nastavila studij kompozicije i kontrapunkta kod prof. Percy Shervooda, a usavršavanje u violini kod prof. Henrija Petrija. Ni to Dori ne bijaše dosta, već odlazi u München da nastavi muzičko učenje kod prof. Waltera Courvoisiera. Tih se godina mnogo bavila komponiranjem komorne glazbe, pa joj je iz toga vremena zapaženiji *Gudački kvartet*, op. 31. Svoju skladbu *Slavenska sonata za violinu i klavir u b-molu*, op. 43 posvetila je proslavljenom hrvatskom umjetniku-violinistu Zlatku Balokoviću. U toj se skladbi nastoji približiti našem muzičkom nacionalizmu, jer u 2. i 3. stavku dočarava pjevne ugođaje iz naše narodne melo-

1. SVETA CECILIJA, Zagreb, god. XLIX (1979.), br. 3, str. 73—74.
2. Václav Huml (1880.—1953.) violinski pedagog u Zagrebu. Konzervatorijski je studij usavršio u Pragu kod O. Ševčika. Od 1903. godine redovni je profesor na Muzičkoj školi Hrvatskoga glazbenoga zavoda u Zagrebu, i tu je dužnost vršio do umirovljenja. Humlovo je umjetničko i pedagoško djelovanje bilo vrlo uspješno i plodonosno, pa je ono pridonijelo razvoju našega muzičkog života. U Zagrebu je nastupao solistički i u komornim sastavima, naročito u »Zagrebačkom kvartetu«, kojem je i osnivačem. Kasnije se ograničio samo na pedagoški rad. — Prema *Muzičkoj enciklopediji*, I, str. 694.
3. Zlatko Baloković (1895.—1965.), violinist, pa je kao učenik prof. Václava Humla završio Muzičku školu Hrvatskoga glazbenog zavoda u Zagrebu, a svoje usavršavanje nastavio je u Beču kod O. Ševčika na Majstorskoj školi. Godine 1913. započeo je priređivati samostalne violinističke koncerte u mnogim evropskim gradovima, a koncertirajući po USA, tamo se i stalno nastanio. Na svojem je instrumentu lako svladavao tehničke probleme. Ton mu je pun i zvučan a odlikuje se toplinom i nježnošću. Bavio se i karitativnim radom za drugoga svjetskoga rata (1939.—1945.) kao i s nastupima na dobrotvornim koncertima. — Prema *Muzičkoj enciklopediji*, I, str. 103.
4. Miroslav Šlik, Vladimir Kolić, Zlata Špehar, Micika Schön, Ladislav Miranov, Z. Topolski, I. Pinkava, J. Klima i dr.
5. Zlatko Stahuljak: *Memorijal Václava Humla*. Izd. Hrvatski glazbeni zavod. Zagreb 1973.
6. Branko Krmpotić: *Dora Pejačević. GLAS SLAVONIJE*, Osijek, god. XXIII (1966.), br. 6510—6519. od 14. VI — 24 VI 1966.
7. Branko Krmpotić: *Grofica Lila Pejačević. SVETA CECILIJA*, Zagreb 1976., br. 4, str. 110—111.
8. Tečno je govorila 5 jezika (hrvatski, mađarski, njemački, francuski i engleski). Taj sam podatak dobio od prof. L. Šabana, na čemu mu se zahvaljujem. — Kad sam pregledavao njihovu obilnu obiteljsku biblioteku u Našicama, naišao sam, osim nekoliko knjiga na hrvatskom jeziku, na ostale brojne knjige na mađarskom, njemačkom, francuskom i engleskom jeziku, što upućuje na njihov obiteljski kulturni interes u pogledu obogaćivanja njihove opće jezične naobrazbe.

9. U mojem neobjavljenom napisu *Restauracija Pejačevićeva dvorca u Našicama*.
10. Teodor Pejačević (1855.—1928.) potekao je iz grofovske obitelji našičkih Pejačevića. Rođen je u Našicama, pravo je učio u Bonnu i Budimpešti, a službovao je u upravnoj službi u Osijeku i Zagrebu. Nakon odlaska bana Khuena Héderváryja (1883.—1903.) imenovan je hrvatskim banom od 1903. do 1907. godine. Zbog Kossuthove »željezničarske pragmatike«, i pod političkim udarom hrvatsko-srpske koalicije, morao je oduštopiti s banske stolice. Od 1913. do 1917. godine bio je u kabinetu grofa Stjepana Tisze kao ministar za Hrvatsku.
- 10a. Kad je poznati austrijski kompozitor A. Schönberg u Beču pregledao više Dorinih rukopisnih kompozicija, tada se najpovoljnije izrazio o njima i to zbog njihove pravilne harmonizacije, preglednosti razvojne linijske forme, zrele tehnike i interesantnosti muzičke tematike. I tu mi je pohvalu za Dorinu muzičku nadarenost priopćio prof. L. Šaban.
11. Obiteljska kapela-grobnica Pejačevića u Našicama danas služi za potrebe gradske mrtvačnice.

dike. Dora je i inače bila po naravi sumorna, elegična i romantična, pa su ti psihički elementi stvarali u njezinu umjetničkom ostvarenju ponajčešće lirski raspoloženja. Kao zakašnjeni romantik, Dora je poveljavala klasičnu formu s novoromantičkim duhom, pa kako nije imala jasan osjećaj za realnost, to se stalno uvlačila u sebe i umjetničkom introverzijom izražavala svoj svijet maštanja i uzbuđljivih zanosa. U pismu iz Našica od 22. srpnja 1920. godine određenije govori o sebi: »... ne shvaćam kako je moguće živjeti bez rada — a koliki to među »visokom« aristokracijom mogu... Živa je istina da ne pristajem uz pripadnike svoje klase; u svemu želim sadržajnost i nutrašnju vrednotu i tu mi ne mogu bacati pijesak u oči ni društvene forme, ni tradicija, ni rodoslovlja...«¹² Potom Dora Pejačević »... svojim radovima utire put novoj generaciji naših muzičkih stvaralaca. Ona doduše nije stvorila školu i nije direktno utjecala na stvaralaštvo svojih mlađih suvremenika, ali je kao izgrađena umjetnica, koja je bila u ličnom kontaktu s našim muzičkim životom, ipak mnogima poslužila kao primjer. To se prije svega odnosi na iskrenost i ozbiljnost umjetničkog stava, kojim je na podlozi zrele tehnike i intenzivnog osjećajnog života prilazila ostvarivanju zamišljenih kompozicijskih planova. Značenje Dore Pejačević utoliko je veće, što se ona kao žena afirmirala i izvan granica domovine, i to u vrijeme, kad ni daleko brojniji muški predstavnici naše muzike nisu to ni u približno sličnoj mjeri uspjeli.«¹³ Tako je za Doru, za njen društveni, klasni položaj i njezino muzičko stvaralaštvo ispravno primijenio hrvatski glazbeni kritičar i muzikolog Pavao Markovac (obiteljskim prezimenom Ebenspanger) (1903.—1941.) u svom eseju *Umjetničko stvaralaštvo žena*: »Da bi umjetnik stvorio istinsko umjetničko djelo, on mora da je prije svega sposoban uočiti bitne oznake stvarnosti i oblikovati ih umjetničkim sredstvima. Prvi preduvjet da bi i žena vladajućeg društva (ili pripadnica rođenjem više klase, kao što je slučaj kod Dore Pejačević op. B. K.) mogla stvoriti istinske umjetničke vrednote jest dakle, da uoči društvenu stvarnost, što znači u prvom redu svoj položaj u društvu. No to bi značilo odreći se svog luksuznog položaja i privilegija, kojima društvo kompenzira njenu društvenu podređenost. Tako dugo, dok žena direktno ili indirektno priznaje taj svoj položaj, ona ne može dati u umjetnosti ništa značajnije.«¹⁴ To se odlično poklapa s Dorinim glazbenim stvaralaštvom, kao i uz potvrdu H. Tainea (1828.—1893.) na sentencu: »Kakvo će biti um-

jetničko djelo zavisit će od općeg stanja duha i običaja izvjesne sredine.«

»Veće sonata« priredio je Václav Huml u Hrvatskom glazbenom zavodu 6. svibnja 1921., pa je uz Griega i Beethovena izvedena i *Slavenska sonata*, op. 43, više proslavljena u inozemstvu, a manje u njezinoj domovini, Dore Pejačević, kao nekadašnje Humlove privatne učenice. Isto je tako priredila i Muzička akademija u Zagrebu 3. studenoga 1928. u velikoj dvorani Hrvatskoga glazbenoga zavoda Proslavu 25. godišnjice pedagoškoga rada maestra Václava Humla i tada je izvedena pod dirigiranjem Frana Lothke *Uvertira za veliki orkestar* hrvatske skladateljice Dore Pejačević,¹⁵ pa joj je u obje te muzičke izvedbe kao Humlovoj učenici iskazana počast da je svojim muzičkim prisućem uzveličala Humlovu proslavu. U osvrtnom članku na taj *Jubilej Václava Humla i njegovi učenici* stoji o Dori Pejačević kao Humlovoj učenici: »Pokojna grofica Dora Pejačević bila je poznata kao violinistkinja i kompozitorica, ostavši gotovih 58 opusa; skladala je Overtiru za veliki orkestar, a velika njena simfonija izvedena je na proslavi jubileja njena učitelja. Sve je te sjajne učenike odgojio profesor Huml otkad je došao 1903. godine u Zagreb za profesora na Glazbenom zavodu.«¹⁶

Osim te glazbene djelatnosti, Dora grofica Pejačević primljena je 1918. i za pravoga člana Društva hrvatskih književnika, kao što su istovremeno bili primljeni i proslavljeni naši muzičari i umjetnici: Svetislav Stančić, Maksimilijan Vanka, slikar, Đuro Prejac, Božidar Širola, Vinko Žganec, Franjo Dugan, Fran pl. Lucić i dr. Dragan Plamenac.¹⁷ Sve to pokazuje da je Dora Pejačević bila aktivna na društvenom, muzičkom i prigodnim jubilarnim memorijalima učestvujući svojim glazbenim opusima, poput drugih proslavljenih Humlovih učenika.

Par ovih naprečac napisanih prigodnih riječi podsjetili su nas na životno djelotvornu Doru Pejačević, vrsnu violinistkinju i skladateljicu, pa se stoga Dora Pejačević s punim pravom može uvrstiti u generaciju brojnih proslavljenih Humlovih učenika, iako joj sviranje violine nije bila glavna i životna muzička umjetnička izražajnost. S ovim prigodnim podsjetom na Humlovu učenicu Doru Pejačević upotpunjujemo Boičeve navode, pa je to i jedini razlog postanku ovog mog napisa o Dori Pejačević kao vrsnoj privatnoj učenici proslavljenog pedagoškog nastavnika Václava Humla.

14. Dr Pavao Markovac: *Izabrani članci i eseji*. Izdao Hrvatski glazbeni zavod. Zagreb 1957., str. 61.

15. Stahuljak, *ibid.*

16. *Casopis SVIJET*, Zagreb 1928., knj., 6, br. 10, str. 404.

17. *SAVREMENIK*, Zagreb 1918., br. 2.

FRANJO DUGAN

Skladbe za orgulje

Cijena = 30 din

Narudžbe: *Institut za crkvenu glazbu, Kaptol 29, 41 000 Zagreb*

VIKTOR RONČIĆ

Misa za jednoglasni zbor i orgulje

Cijena: partitura = 20 din
dionica = 2 din

Narudžbe: *Institut za crkvenu glazbu, Kaptol 29, 41 000 Zagreb*